

Nyhedsbrev

For Foreningen HEXIS

Nr. 30. September 2006

Nyhedsbrevet er foreningen HEXIS' forum for diskussion og faglig udveksling. HEXIS' formål er at videreføre den franske sociolog Pierre Bourdieus tænkemåde med særligt henblik på empirisk forskning i samfundsmæssige praksisformer. Deadline for indlæg til næste nummer: 1. december 2006. Nr. 31 udkommer ved juletid.

Redaktør: Carsten Sestoft carsten@sestoft.dk

Redaktionel assistance: Anders Høg Hansen anders.hog-hansen@k3.mah.se

Hjemmeside og arkiv for nyhedsbreve, arbejds papirer m.v.: <http://www.hexis.dk>

Indhold

1. Redaktionelt (s1)
2. Konference (s2)
3. Læsegruppe
4. Bøger, tidsskrifter og essays (s3). Omtaler ved Kim Esmark og Carsten Sestoft
5. Kan og vil man kigge på sig selv udefra?
Udvidet kommentar og anmeldelse af *Perspektiver på faglighed*. Af Kristian Larsen (s9)
6. Læserbrev. Af Staf Callewaert (s16)
7. Feltanalyse workshopen på RUC. Af Anders Mathiesen (s18)

1. Redaktionelt

Redaktøren beklager den lidt hastige redigering af sidste nummer, hvor der bl.a. midt i teksten hele to steder optrådte et link til en designrapport. I dette nummer kommer så også en omtale af rapporten, foruden en del andet. Og så er vi jo nået til nummer 30 af dette nyhedsbrev, hvilket jo virker sådan lidt jubilæumsagtigt, men da redaktøren ikke lige kunne finde på nogen måde at fejre det på, lader vi det blive ved det, det er: et tal – og et tal, der vidner om en vis akkumulation af information, analyse og lejlighedsvis urimeligheder. Hvis vi var mere anlagte for selvforherligelse, ville vi uden tvivl gratulere os selv. (Læseren kan her spørge sig, om dette 'vi' er en majestætisk pluralis eller det, franskmændene kalder "beskedenheds-vi'et", *le nous dit de modestie*.) I stedet for selvgratuleren overvejer Hexis' bestyrelse imidlertid snarere at gøre nyhedsbrevet til et mere seriøst og forskningspræget tidsskrift, der også kan rumme længere (og for deres forfattere mere meriterende) artikler, men stadig med plads til mere løselige småting af den sædvanlige slags: En opdeling i en A- og B-del som i *Ugeskrift for Retsvæsen* eller *Ugeskrift for læger* er under overvejelse. Til en sådan opgradering af nyhedsbrevet kunne det være interessant at få tilbagemeldinger fra læserne: Er det en god idé? Er der nogen, der kunne tænke sig at skrive længere artikler til *Hexis: Forum for*

samfundsvidenskab, som opgraderede nyhedsbrev fx kunne hedde? Eller som har kreative ideer til, hvordan man konkret kunne opgradere det eller skaffe lødige artikler til det? Ideer modtages gerne.
/cs

2. Konference

From Law to Legal Field: Pierre Bourdieu and the Law - A One-Day International Conference

We are pleased to announce the one-day mini-conference 'From Law to Legal Field: Pierre Bourdieu and the Law' which will take place **25 October, 2006, between 15.15 and 18.00**. The symposium is organised by *Hexis – Forum for Social Scientific Research* and *Retfærd* on the occasion of the publication of a special issue on Bourdieu and Law in *Retfærd*.

The conference brings together a number of authors of the special Bourdieu and Law issue who will present their work on law and the legal field. The objective is also to invite the presenters to more generally engage in a debate on the utility of a Bourdieuan sociology for understanding law and legal practices.

The programme is scheduled as follows:

Presenters:

Dr. Yves Dezalay (C.N.R.S. & Maison des Sciences de l'Homme, Paris)

'The Legal Construction of a Politics of Notables: The Double Game of the Patricians of the Indian Bar in the Market of Civic Virtue'

Dr. Donald Broady & Dr. Mikael Börjesson (University of Uppsala)

'The Social Profile of Swedish Law Students: National Divisions and Transnational Strategies'

Dr. Mikael Rask Madsen (University of Copenhagen & Centre de sociologie européenne, Paris)

'Transnational Fields: Elements of a Reflexive Sociology of the Internationalisation of Law'

Discussant: Dr. Margareta Bertilsson (University of Copenhagen)

Chair: Dr. Ole Hammerslev (University of Southern Denmark)

Venue: Room: 2.0.63, Department of Sociology, Øster Farimagsgade 5, DK-1014 Copenhagen K

The event is open to anyone with an interest in sociology of law and/or the sociology of Pierre Bourdieu.

For further information please contact Ole Hammerslev (ohv@sam.sdu.dk).

Co-organisere: Department of Law, University of Southern Denmark, Department of Sociology, University of Copenhagen and Faculty of Law, University of Copenhagen.

3. Læsegruppe i København

Her efter sommerferien starter der nu en Bourdieu læsegruppe op i Hexis-regi. I første omgang læses der 'The social structures of the economy', men vi regner med at fortsætte efter denne. Alle er meget velkomne. Hvis det har interesse, så skriv til Jens A. Hansen på jensa@ruc.dk.

4. Bøger, tidsskrifter og essays

Til, med og om Donald Broady

Fältanteckningar. Utbildnings- och kultursociologiska texter tillägnade Donald Broady, red. Mikael Börjesson, Ingrid Heyman, Monica Zetterman, Esbjörn Larsson, Ida Lidegran, Mikael Palme, Stockholm 2006, 435 sider

Digital version:

<http://skeptron.se/faltanteckningar/>

Donald Broady har fået et festskrift – en *vänbok* – med ikke mindre end 51 bidrag, inddelt i 6 sektioner og afspejlende de felter Broady gennem årene har gjort sig gældende indenfor: kultursociologi, uddannelsessociologi, uddannelseshistorie, sociologi, pædagogik og digital litteratur. Bidragene er forfattet af velrenommerede forskere fra både Norden og Frankrig, der alle på den ene eller anden måde har kendt og virket sammen med Broady fra 1970'erne og til i dag, samt af yngre doktorander, der har ham som vejleder eller inspirationskilde.

Teksterne er meget forskellige i både omfang, stil, form, sigte og indhold: fra korte præsentationer af pågående forskningsprojekter under Broadys vejledning til længere videnskabelige artikler; fra teoretiske diskussioner til gamle venners erindringsskitser; fra præsentationer af større empiriske undersøgelser til små finurlige bidrag som David Gedins leg med det Bourdieu'ske vokabular i "Homus Academicus". Det er selvsagt umuligt at gennemgå alle 51 bidrag, her skal derfor blot nævnes et par stykker til illustration af bogens spændvidde:

Monique de Saint Martin skriver om de studier af de franske eliteskoler, hun har foretaget sammen med Bourdieu og andre af hans medarbejdere, og i forlængelse heraf om Broadys, Palmes og Börjessons tilsvarende undersøgelser af svenske forhold samt om forholdet mellem nationale og transnationale uddannelsesmarkeder og uddannelsesstrategier.

Mikael Palme fortæller, hvordan han i slutningen af 1970'erne introducerede Broady for den Bourdieu'ske tankeverden og skildrer videre nogle af de miljøer i Stockholm, der dannede ramme om og inspiration for Broadys arbejde, bl.a. Kritisk Utbildningstidskrift (= *Krut*, jf. bidraget herom af Fast, Hedtjärn og Swaling). Palme kommer også ind på mødet med Staf Callewaert, Lennart Rosenlund og andre centrale figurer i den skandinaviske Bourdieu-reception og beretter om kontakterne med det

franske Bourdieu-miljø, ikke mindst møderne med manden selv på kontoret i Paris, det første omkring 1980: ”Utanför Bourdieus rum – utan namnskylt – på Maison des sciences de l’homme satt en hel rad människor och väntade. Det var som hos tandläkaren. Folk gick in, kom efter ett tag ut och såg upprymda eller omskakade ut. När det blev vår tur, förhörde sig Bourdieu noggrant om vårt arbete, innan han med otrolig energi och långa utläggningar på brutan engelska svarade på de frågor vi kom med och som om inte annat vittnade om hur pass nya besökare vi var i de traditioner som här var själva livsluften – Durkheim, den franska epistemologin, fenomenologin. Först under senare besök förstod vi att Bourdieu systematisk backade upp unga forskare världen runt, visade dem intresse och – faktiskt – värderade dem. Var de seriösa och värda att lägga ned tid på? Det som mest imponerade vid sidan av behärskningen av alla tänkbara samhällsvetenskapliga traditioner var den enorma mängd empiri som vi förstod låg bakom den sociologs arbete som på avstånd framstått som en abstrakt teoretiker. I det timplånga samtalet talade Bourdieu ideligen om olika empiriska undersökningar och skrev ned små lappar med referenser till studier som vi kunde finna i biblioteket. Hele korridoren utanför hans tjänsterum var fylld med hyllmeter på hyllmeter med lagrade enkäter och intervjuutskriften.” (s. 136)

Jan Apel presenterer sit originale projekt om tilvirkning af flinteknive i den sene stenalder i Norden, en Bourdieu-inspireret historisk-arkæologisk analyse af hvordan overførsel af teknologier og praktisk kundskab fungerede som eksklusiv social strategi i dominerende familier i det sen-neolitiske samfund...!

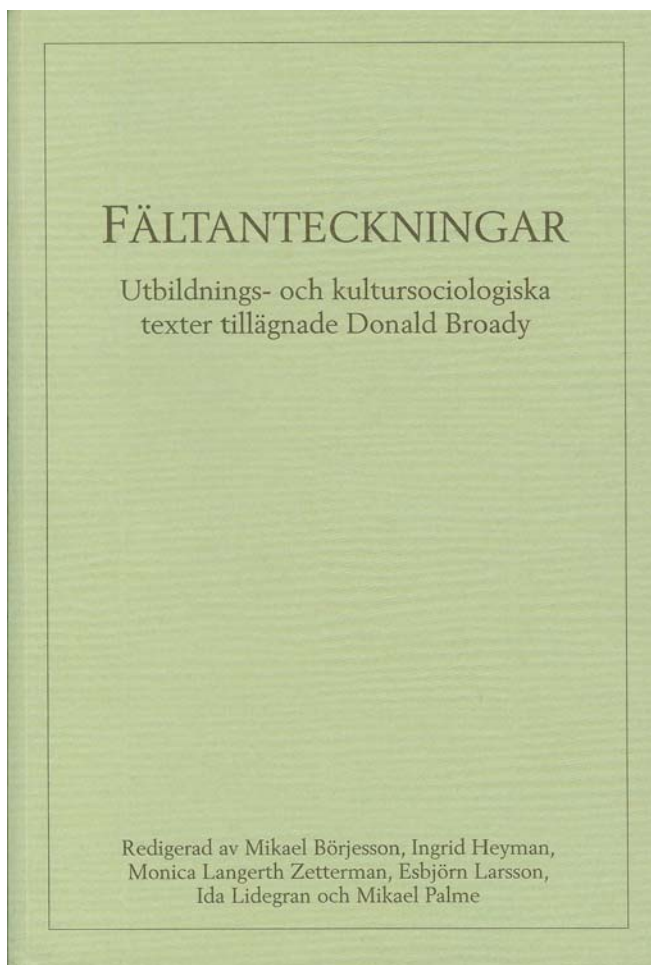
Lars-Magnus Engström redegør for resultaterne af en stor follow-up undersøgelse af motion som social markør mellem klasser og køn, mens *Johannes Fredriksson* udsætter Foucaults magtbegreb for en kritisk teoretisk granskning.

Henry Rouanet og Brigitte Le Roux fra Université René Descartes i Paris skriver kort om Broadys banebrydende bidrag til udviklingen af statistiske metoder til beskrivelse af det sociale rum, mens *Johannes Hjellbrekke* på nynorsk presenterer et større empirisk studie af kapitalhierarkiet i det norske akademiske felt. Hjellbrekke spørger bl.a. til de professorale holdninger til den tiltagende markedsteknokratiske styring af academia og viser, hvordan feltet tenderer mod at være det John Dewey kaldte ”[A] House Divided Against Itself”, splittet internt mellem en reformkritisk pol (fag med nationalt orienteret, individualistisk forskningsstil og organisering; uddannelsesvidenskab, historie, filosofi, teologi) og en mere reformpositiv pol (kollektivt organiseret, internationalt orienteret forskning; medicin, psykologi, fiskerihøjskolen, ingeniørstudiet).

Staf Callewaerts bidrag er en slags autosocioanalyse i skitseform, en ”collage” med hans eget udtryk, hvori han personligt og medrivende væver tråde mellem en række nedslag i sin sociale og akademiske livsbane, sin livslange lidenskab for billedkunst og sit politiske engagement. Refleksionerne samler sig i spørgsmålet om, hvorfor maleriet har undergået en virkelig revolution, mens pædagogikken ”i teori og praktik i stort sett inte flyttar sig en milimeter mellan 1850 och 2000, minst av allt i skolsammanhang”.

Og så er der som sagt 43 andre bidrag... Tjek selv indholdsfortegnelsen i den digitale version (se ovenfor) og surf rundt i Broadys vennebog!

- Kim Esmark

Rapport om designfeltet

Designpraksis i forandring. Center for Designforskning, 2005.

<http://www.designforskning.dk/visProjekt.asp?artikelID=1915>

Denne rapport indeholder arbejdspapirer af Henriette Houth, Hans Christian Jensen og Merete Ahnfeldt-Møllerup. De forholder sig alle til den samme undersøgelse af designfeltet, baseret på ni lange interviews med designere af forskellige slags. Trods dette kvantitativt beskedne materiale formår forfatterne på en meget intelligent måde faktisk at lave en fin og nuancerig analyse af designfeltet, som for ikke-eksperten på området virker ganske overbevisende. Designfeltets poler bestemmes som kunst versus kommerzialisme krydset med modsætningen mellem materiel (dvs. design som produktion af ting) versus immateriel (dvs. design som metode til problemløsning). Forfatterne identificerer bl.a. nogle af designernes splittelse, som giver dem både en reel position (fx i industrien) og en ideel position (som kunstner). Selv hvis man ikke interesserer sig for design, kan rapporten læses med udbytte af den, der gerne vil se et vellykket eksempel på en feltanalyse baseret på kvalitative interviews. Portrætterne af de ni designere undervejs gør især læsningen af Henriette Houths artikel til en fornøjelse. Men hun er nu for øvrigt også digter, ligesom Hans Christian Jensen har den yderligere kvalitet at have skrevet en lang og interessant artikel om ”angloamerikansk

designhistoriografi 1975-2000", som skulle kunne findes på adressen http://www.humaniora.sdu.dk/kultur/arb_pap/Modernedesign22.pdf - linket virker ikke i skrivende stund.

/cs

Politik og klasse i Danmark

Slothuus, Rune (2004). "Politisk smag som klassemarkør: en Bourdieu-approach til studiet af politiske holdninger", *Politica*, årg. 36, nr. 3, pp. 311-332.

Redaktøren er faldet over en interessant artikel, hvis projekt er nært beslægtet med det, Gitte Sommer Harrits fremlagde i sin ph.d.-afhandling (se nyhedsbrev nr. 28). Hun takkes da også sammen med en række andre for "helpful and encouraging comments and suggestions", ligesom de begge kommer fra statskundskab ved Aarhus Universitet. Projektet er at bruge Bourdieu-modeller (især fra kapitel 8 i *La Distinction*) til at gentænke forholdet mellem klasse (eller sociale egenskaber) og politisk holdning. Med data fra valget i 1998 bekræftes Bourdieus beskrivelse af sammenhængen mellem politisk holdning og dels kapitalvolumen, dels kapitalstruktur. Endnu mere interessant er påvisningen af den rolle, som social baggrund spiller for statskundskabsstuderendes politiske holdninger: Det fremgår, at social baggrund – målt ved faderens profession og grupperet i tre grupper efter kapitalstruktur (selvstændige, privatansatte og offentligt ansatte med overvægt af kulturel kapital) – har en tydelig indvirkning på synspunkterne i denne population. Det er interessant, fordi gruppen af statskundskabsstuderende naturligvis som helhed har politiske synspunkter, der markant afviger fra den øvrige befolkning. En version af artiklen ligger på nettet på hjemmesiden for Simon Fraser University i Californien:

<http://www.sfu.ca/igs/APR/encounters/V1N2/denmark.pdf>

/cs

En bog om Foucaults tilblivelse som Foucault

En devenant Foucault. Sociogénèse d'un grand philosophe. Editions du Croquant, 2006

Professor i filosofi José Luis Moreno Pestaña ved universitetet i Cádiz i Spanien beskriver i den foreliggende bog, hvordan Foucaults vej til at blive Foucault, dvs. til en særegen position som filosof (eller forsker eller hvad han nu var). Det ser ud til at være gjort som en seriøs og velorienteret analyse af Foucaults bane i det intellektuelle felt. Referencen fandt jeg på den glimrende franske side for "et europæisk socialvidenskabeligt rum" – se http://www.espaceesse.org/fr/news_item.php?id=40, men man kan også finde en længere omtale på spansk på forfatterens egen blog, der minsandten hedder "Hexis. Filosofía y sociología" – se <http://moreno-pestana.blogspot.com/2006/05/resea-en-el-viejo-topo.html>

/cs

Papers fra konference om den internationale Bourdieu-reception

På ovennævnte hjemmeside for et europæisk socialvidenskabeligt rum finder man også omtale af indlæggene fra en konference i juni 2001 om den internationale Bourdieu-reception i Cerisy-la-Salle (et overmåde vigtigt konferencested for nyere fransk intellektuel historie, næsten en blåstempling i sig selv). Bogen hedder *Le symbolique et le social. La réception internationale de la pensée de Pierre Bourdieu* (Les Editeurs de l'Université de Liège, 2005) og er redigeret af Jacques Dubois, Pascal Durand og Yves Winkin. Se omtale på

http://www.espace.org/fr/news_item.php?id=32

/cs

Økonofysisk kritik af økonomisk teori

Økonofysikken er fysikerens forsøg på at frembringe bedre matematiske modeller for økonomiske fænomener end økonomerne. Fagområdet er relativt nyt (der synes at være uenighed om, hvem man kan påberåbe sig som pionerer) og tæller ifølge en artikel i *Physics Today* (september 2005) kun omkring 100 forskere – af noget variabel kvalitet, hvis man skal tro en artikel i *Nature* (juni 2006).

Ikke desto mindre fremsætter Joseph L. McCauley, fysiker ved universitetet i Houston og tilknyttet COBERA (Computable and Behavioural Economics Research Axis) ved det irske Galway-universitet, radikale udsagn i artiklen "Response to 'Worrying Trends in Econophysics'" (*Physica A*, 2006, under udgivelse). Artiklen svarer på en artikel af fire økonomer i samme tidsskrift. De deler økonofysikkens kritik af neoklassisk økonomi, men finder forskelligt at udsætte på økonofysikkens forsøg på at gøre det bedre. Det har McCauley imidlertid ikke megen tålmodighed med: Han afviser økonomernes måde at bruge statistik på og afviser, at man kan lære noget af den eksisterende økonomiske litteratur: "To be quite blunt, all existing 'lessons' taught in standard economics texts should be either abandoned or tested empirically, but should never be accepted as a basis for modelling."

Det interessante er imidlertid, at McCauleys kritikpunkter over for økonomisk teori minder en del om Bourdieus (se f.eks. "Det økonomiske felt", *Dansk sociologi*, nr. 1, 2002), på trods af at udgangspunktet er et helt andet. Økonofysikerne forsøger at anvende forskellig avanceret matematik, som har vist sig anvendelig til at modellere komplekse fysiske fænomener på økonomiske fænomener, især finansmarkeder, hvor der med computerens indførelse er kolossale datamængder til rådighed. Som McCauley siger, arbejder økonofysikerne imidlertid i den modsatte retning af økonomerne: "we deduce our model from the data", mens økonomerne forsøger at skabe økonomiske modeller ud fra deres teoretiske aksiomer, hvorefter de prøver at få dataene til at passe til modellen. Resultatet er for McCauley, at økonomi fremstår som "the mathematized ideology of our time", idet økonofysikken viser, at den almene ligevægtsteori (general equilibrium theory) simpelthen er forkert, og at man ikke kan udlede en model, der svarer til virkelige markeder, af antagelsen om "optimizing behavior with infinite foresight". I stedet giver økonofysikkens matematiske modellering af finansmarkeder indsigt i, at det ikke er rationalitet, men 'noise', der kendetegner markeder.

Hvis jeg forstår dette ret – og det er langt fra sikkert, eftersom der er en mængde teoretiske ting involveret, som jeg ikke har forstand på – betyder det, at der ifølge McCauley ikke for nuværende findes nogen teoretisk forklaring på markeders opførsel: Man kan modellere dem matematisk, men den matematiske model svarer indtil videre ikke til nogen begribelig menneskelig adfærd. Ingen

(heller ikke forskere) har tilstrækkelig indsigt i virkeligheden til at kunne handle rationelt i forhold til den: "In social behavior, each agent has a perception/illusion of reality but one never knows how big is the gap between one's illusion and 'social reality', which is always unknown. We get an incomplete picture of social reality from history (market time series)." Det sidste er interessant, for på trods af forbeholdet ("incomplete picture of social reality") er det historien, der giver den bedste indsigt i virkeligheden – her altså den historie, som en tidlig række af transaktioner på de finansielle markeder udgør. Det svarer i nogle henseender til Bourdieus udsagn om, at det drejer sig om at "føre økonomien tilbage til dens sandhed som historisk videnskab". Hvilket i den sammenhæng vil sige – og det ville McCauley muligvis være enig i – at økonomisk teori (endnu) ikke kan opbygge modeller, der kan bruges til forudsigelse; den kan kun rekonstruere det allerede skete. Her indtræder der så selvfølgelig en radikal forskel i deres opfattelse af historie: For Bourdieu er historien ikke helt så uforklarlig som den er for McCauley, for hvem kun en teori om virkende kræfter, der kan føjes sammen med den matematiske modellering, formentlig ville være tilfredsstillende.

/cs

Dengang i 70erne

Journalist Tine Eiby (født 1957) har skrevet en interessant bog, *Til tjeneste* (Gyldendal, 2006), der fører hendes egne erindringer fra 1970'erne sammen med en vis research i den daværende tidsånd. Hun beskriver sin egen "autoritetstro og villige" involvering i Tvind, fabriksarbejde, Nørrebro Beboeraktion og RUC – autoritetstroen går naturligvis på datidens nye venstrefløjsnormer, hvor det personlige var politisk, hvilket synes at have medført en intens konkurrence om at fremtræde mest personligt politisk-moralsk, omtrent som konkurrencen om at udvise de ydre tegn på gudfrygtighed blandt munkene i et kloster. Tvind beskrives som en art psykisk koncentrationslejr, komplet med terrorregimente, del-og-hersk-styring, dårlig mad (dog i tilstrækkeligt omfang), afindividualisering og uendelige arbejdsbyrder – og hele denne kollektive psykose forekommer hende (og læseren) retrospektivt at være temmelig uforklarlig. Som David Rehling (der ikke selv deltog i venstrefløjsexcesserne i 70erne, men vist nok var radikal) skrev i sin anmeldelse i Information: "Men hvorfor manglede hun selv styrke til at sige fra over for det, der fra første færd bød hende imod?" (29.3.06) – når hun nu "inderst inde" var en "tvivler", der for at overleve satte sit "jeg på standby" (s.38)? For et paradoks er det jo, at oprøret mod det bestående medførte en så ekstraordinær konformisme blandt de oprørske.

Her er det vanskeligt ikke at reflektere lidt over ens egne erfaringer fra 70erne, så meget mere som min sociale baggrund (arkitektforældre i Gentofte) ligner Eibys (arkitektforældre i Søllerød). Måske har jeg haft "die Gnade des späten Geburts" – den sene fødsels nåde – som kansler Helmut Kohl talte om i anden sammenhæng: Født i 1964 nåede jeg ikke at blive gammel nok til at indgå i de mere problematiske sider af dette ejendommelige årti, før det var forbi. Ganske vist var jeg utvivlsomt venstreorienteret i forskellige afskygninger – f.eks. deltog jeg i 1979 eller 1980 i DKPs 1. maj-morgenmad i lokalafdelingen i Vangede på invitation af en klassekammerat, der for øvrigt senere blev liberalist og har nået høj rang som sådan ved en handelshøjskole. Året før eller efter optrådte jeg på samme dato ganske alene og individualistisk med sort anarkistfane i Fælledparken. Men modsat Tine Eiby havde jeg ikke mod til at engagere mig helhjertet i nogen miljøer, hvor venstreorientering var normen, måske fordi jeg personligt havde en intens afsky for alle former for tvangskollektive sammenhænge; mit politiske engagement var rent symbolsk, hvis man ser bort fra et kortvarigt forsøg

på deltagelse i aktiviteterne i Dansk Cyklistforbunds lokalafdeling. Det mest arbejderistiske, jeg foretog mig, var vel at vælge en fabrik som stedet for min erhvervspraktik i 9. klasse. Ved genlæsning af praktikrapporten kan jeg konstatere, at hvad jeg end måtte have tænkt, så indeholder rapporten ingen politisk retorik, men kun en nøgtern beskrivelse af opholdet og fabrikken.

Man kunne selvfølgelig ikke undgå at stifte bekendtskab med venstrefløjsexcesser af forskellig art. Ovennævnte DKU-kammerat demonstrerede sin afsky for min mors Solsjenitsyn-bøger om *Gulag øhavet* ved at kaste dem ud af vinduet; men da det var tørvejr og de landede på plænen, havde aktionen ingen radikale følger. En jævnaldrende pige mente, at vi først måtte lave revolution, så skulle vi nok finde ud af, hvordan vi indrettede samfundet bagefter, hvad der allerede dengang forekom mig ret så naivt, når man tog splittelserne på venstrefløjen i betragtning. Og jeg husker, hvordan et elevrådsmedlem fra 8. klasse holdt et foredrag fuldt af revolutionære klicheer for en dreng fra de små klasser, som tydeligvis mest havde lyst til at løbe væk. Venstrefløjen levede for en stor del i en ejendommeligt autonomiseret verden af symbolske udmeldinger, afskåret fra realpolitisk indflydelse på de store linier som den var.

Den megen snak om indoktrinering, som Erhard Jakobsen og talrige efterfølgere helt op til vore dage fremturede med, havde jeg ingen erfaringer med. Så vidt vides var ingen af mine lærere i folkeskolen venstreorienterede; nogen indoktrinering fandt i hvert fald ikke sted. Faktisk tror jeg, at 70erne var et ideelt årti at gå i skole: Man blev behandlet pænt (korporlig afstraffelse var afskaffet i ca. 1967), men der var stadig en ret høj grad af internaliseret disciplin, som gjorde undervisning mulig.

Tine Eibys paradoks – at have mod på at engagere sig, men ikke til at sige fra over for kollektivt pres i de engagerede kredse – er næppe noget, der er særegent for 70erne. Så man kunne fristes til at aktualisere spørgsmålet til Tine Eiby: Vil neoliberale og fremmedfjendske om 20-30 år se undrende tilbage på sig selv og sige: ”Der var tale om en art kollektiv psykose” (Eiby s.9)? Eller er selvbesindelse forbeholdt venstrefløjen?

/cs

5. Kan og vil man kigge på sig selv udefra?

Af Kristian Larsen

Udvidet kommentar til og anmeldelse af Kirsten Frederiksen, Jette Møller Madsen, Karin Perregaard, Ulli Zeitler og Ghita Ølsgaard (red.): *Perspektiver på faglighed*. Århus: Uddannelses- og Arbejdsmarkedsområdet i Århus Amt, 2006.

Antologien *Perspektiver på faglighed* er udgivet af Udviklingsinitiativet for Sygeplejerskeuddannelsen i Århus Amt (UFS). Bestræbelsen er at rette søgelyset mod den del af bekendtgørelsen, som tilsiger redaktørerne af bogen, at de skal uddanne til at kunne varetage en profession inden for sundhedssystemet i et kompliceret moderne samfund. I den forbindelse præsenteres en række artikler, der fra forskellige perspektiver beskæftiger sig med profession, fag og faglighed. Derigennem vil man

belyse, hvad indholdet i disse begreber kan være, når de relateres til sygeplejerskeuddannelsen. Bogen er en opfølgning på den tidligere udgivelse, *Perspektiver på udvikling* fra 2004. Begge publikationer udspringer af diskussioner i UFS, og der udtrykkes håb om, at bogen ikke blot vil være til inspiration i forhold til sygeplejerskeuddannelsen, men også inden for andre mellemlange, videregående uddannelser, hvor undervisere, planlæggere, ledere og forskere står over for den samme udfordring om at uddanne til faglighed i et komplekst moderne samfund. Forfatterne til bogen er alle placeret inden for sygepleje på forskellig måde og med varierende udfordringer (forskere, undervisere, vejledere, ledere og fagforeningsfolk), og artiklerne afrapporterer eller diskuterer tidligere eller pågående studier af forfatterne. På nær artiklen af Suzie Kim, formidles indsigter høstet i diverse ph.d.-afhandlinger, kandidat- eller masterspecialer ved humanistiske, samfundsvidenskabelige og sundhedsvidenskabelige fakulteter ved landets universiteter.

Hvad skrives der om

Artiklerne angår i hovedsagen pædagogiske, historiske, sociologiske og også ontologiske spørgsmål inden for sygeplejen. Der er artikler, som helt eksplicit er normative i den betydning, at man vil udvikle og forbedre sygeplejepsiksis fx via indsigt i eller udvikling af uddannelse (fx Lund eller Thomassen m.fl.) eller vejledning (fx Pedersen) af studerende i skoledel eller praksisdal, og der er foreskrivende artikler, der fx formidler modeller om, hvad professionens kerne er (fx Kim), hvordan sygepleje skal agere som profession (fx Zeitler), eller hvordan forskningstilknytning bør relateres til klinisk praksis (fx Angel og Zeitler). Visse af artiklerne har enten helt eller delvis en mere deskriptiv og afklarende interesse, idet man fx frembringer kritik af dominerende fx dualistiske og bevidsthedsfilosofiske antagelser om læring inden for sygepleje (fx Ingwersen), analyserer forandringer i dominerende (selvstyings-) diskurser indenfor sygeplejeuddannelse vedrørende sygeplejefaglig vejledning (fx Frederiksen) eller rekonstruerer de diskurser og kampe mellem diskurser, der angiveligt har konstrueret sygepleje som fag over tid. Hvad de sidste angår, fokuseres der fx på, hvordan det, der aktuelt betegnes sygepleje, herunder fagudvælgelsen i uddannelsen (fx Bjerg og Nielsen), har undergået forandringer, og hvordan dette er sket i en dialog eller via en formning af samfundsmæssige forhold.

Er det sygeplejersker der definerer sygepleje

Særligt i kapitler, der eksplicit inddrager komparative perspektiver fx sammenligninger inden for sygepleje over tid (fx Beedholm), med andre fagområder (fx Petersen) eller analyserer den retning udviklingen ikke tog (fx Glinsvad), bliver det tydeligt, hvordan det fænomen, der ellers relativt uproblematisk betegnes sygepleje, netop er et historisk produkt, dvs. produceret og reproduceret (skabt og videreført) af mennesker i nogle bestemte samfundsmæssige sammenhænge. Det ligger også heri, at den aktivitet, som en vis gruppe mennesker over tid i et samfund udfører fx institutionaliseret reproduktivt arbejde med at pleje og passe syge mennesker, herunder anerkendelsen af den, definitionen af hvem der skal og kan udføre den, og hvad der kræves til dette, - det defineres helt overvejende ikke af udøverne af aktiviteten, deres faglige sammenslutninger eller institutionelle sammenhænge. Det, der betinger, dvs. rammesætter sygepleje, er snarere, hvad vi i første omgang kunne kalde samfundsmæssige interesser.

Man kan umiddelbart opleve, som det også beskrives i indledningen, at der er tale om en ”bred vifte” med forskellige, og kunne man tilføje delvis modsatrettede, vinkler på profession, fag og faglighed. Det er også rigtigt, når man ser på viften af forfattere, fra forskere til fagforeningsfolk; viften af teorier der inddrages, fra Foucault, Bourdieu, Berger & Luckman, Bernstein til Klafki, Illeris, Lauvås & Handal, Bruner og Jarvis; de forskellige temaer der behandles, fra ontologi/epistemologi (hvad er sygepleje, og hvordan kan vi erkende sygepleje) over samfundsvidenskabelige analyser til normative pædagogiske anvisninger.

Men når det er sagt, så bliver det også tydeligt, at noget er fælles. Der er fx slået en tone an, i de fleste af artiklerne, der forholdsvis ubekymret situerer sygepleje som et studieobjekt, dvs. som noget, der kan studeres som et relativt selvstændigt genstandsområde. Det virker også rimeligt, fordi det på en måde kan forefindes konkret empirisk, dvs. institutionaliseret (fx i lovgrundlag eller bekendtgørelser) og legemliggjort (fx som kroppe og identitet). Sygepleje er altså et relativt afgrænset fænomen, fordi vi kan finde sygeplejersker, sygeplejeidentitet, institutioner hvor de arbejder, love hvor deres aktiviteter er beskrevet osv.

Hvad eller hvem konstruerer objektet

Det spørgsmål, jeg mener er væsentligt at stille, angår det, man kalder objektkonstruktion, og hvilke kriterier - dokumenter og kilder - der tænkes at sige noget om det objekt, der går under betegnelsen sygepleje. Hvis man ville vide, hvad skole er for en størrelse, ville de fleste umiddelbart erkende, at skolebestyrelse, skoleinspektør og skolelærere havde vigtige indsigter at formidle, men ikke hele historien.

Der er gevinster ved at konstruere sygepleje ud fra sådanne hverdagslige og professionsmæssige konstruktioner. Fx er det jo ikke uvæsentligt, at den bog, som anmeldes i denne tekst, med al sandsynlighed også tager del i den sociale konstruktion af sygepleje. Sagt med andre ord: Alle disse artikler ligger ikke uden for den sociale verden og beskriver den. De er nok også med til at genskabe den, vel at mærke under særlige sociale og materielle vilkår. Ord alene skaber ikke noget. Når det imidlertid er en grundlæggende, om end ikke nødvendigvis udtalt bestræbelse, at sygepleje skal have en (bedre) samfundsmæssig plads, kan man imidlertid undre sig over, at kamperspektivet, magtrelationerne, konstruktionskampen eller ideologikritikken ikke har større plads i artiklerne. Og man kan undre sig over, at den kamp, som definerer hvad og hvem, der vinder accept som noget og nogen, helt overvejende formidles som værende det løbende opdaterede resultat af kamp mellem, lidt groft sagt, ligestillede konstruktioner. Altså sygepleje kunne hypotetisk have været tilknyttet universitetet, kunne have været en profession og højere positioneret samfundsmæssigt eller kunne have været ligestillet med medicin osv. – blot skulle man have været tidligere ude med at definere sig som fag, fagfællerne skulle have været mere homogeniserede, og det skulle have været afklaret og formidlet entydigt, hvad der var/er fagets kerne. Det er måske selvindlysende, at i en publikation, der overvejende er skrevet af sygeplejersker, om sygepleje og for sygeplejersker, der henføres fagets position til ”interne” forhold. Man kommer til at forstørre den dimension af billedet, man har, eller mener, man har kontrol over, idet man samtidig fortrænger eller ekskluderer de dimensioner af billedet, som kontrolleres af eksterne interessenter og interesser. Sygepleje udbydes på et marked, og dens markedspris udgøres ikke blot af, hvad sælgerne mener de kan få for varen. Der er andre udbydere af varer, og markedsprisen udgøres blandt andet af, hvad der efterspørges. Nu er

markedsmetaforen selvfølgelig en forenkling af de komplekse mekanismer, der styrer og regulerer, hvordan sygepleje positioneres samfundsmæssigt, hvilket igen giver anledning til den kredit (herunder lønforhold), som dets udøvere kan trække på. Alligevel kunne det være interessant, blot som et eksempel, at forstå og forklare, at det er vanskeligt at sælge en vare som sygepleje som noget helt eksklusivt, når der er næsten 60.000 legitime udøvere heraf.

Bjerg og Nielsen formidler, ud fra Berger & Luckman, analyser af, hvordan i princippet arbitrære konstruktioner i form af tolkninger af den sociale virkelighed over tid kan få karakter af noget objektivt, dvs. noget, der ikke er menneskeskabt. De nævner her, hvordan den biomedicinske forståelse af sygdom har opnået en objektivisering ikke blot indenfor medicin, men også bredere i det etablerede sundhedsvæsen og samfundet som sådan (p. 208). Det beskrives også, at sygeplejefprofessionen over 20 til 30 år har arbejdet på at eksternalisere et selvstændigt subsystem af viden, der bestræber sig på at udskille sig fra det medicinske paradigme. Når denne bestræbelse ikke har materialiseret sig i konstituering af, at sygepleje de facto har udskilt sig fra det medicinske paradigme, tilskrives det imidlertid sygeplejeinterne forhold. Det beskrives, at sygeplejefaget endnu ikke er kommet så vidt, at der er dannet en fælles vidensforståelse, som har tilstrækkelig kraft til internt i professionen at eksternalisere sig som en objektiv sandhed, og som giver et fælles grundlag for internaliseringen i kommende generationer (p. 210). Det virker som et væsentligt argument og som en nødvendig forudsætning for denne udskillelse fra medicinen, men det virker også rigtigt, at dertil kræves også andre og mere fag-eksterne og ikke-diskursive faktorer (fx økonomi), såsom at den ønskede konstruktion er (gjort) virksom, dvs. har en reception blandt dominerende positioner inden for det sundhedsmæssige område, fx hos ledere og administratorer, samt mere generelt samfundsmæssigt, fx blandt politikere. At sygepleje kunne have været konstitueret som et teoretisk fag, dvs. som et erkendelsesfag, ved de human- eller samfundsvidenskabelige fakulteter i Danmark fremføres af Petersen, idet hun sammenligner med audiologopædi. Her bliver det endnu mere tydeligt, at man ”kunne have haft en faglig og politisk kamp, som havde ført til, at sygepleje OGSÅ var et fag der kunne studeres på det humanistiske eller det samfundsvidenskabelige fakultet med bachelor- og kandidateksamen” (p. 172-73). Hun advarer imidlertid mod, at denne tilknytning blot, som i Sverige, bliver administrativ og organisatorisk og ikke reel. Ud fra en sociologisk analyse af et universitetsstrategisk perspektiv er det let at forstå, at sygepleje ikke lukkes ind. Man vil godt nok producere viden, men ikke mindst vil man tage vare på sine egne, fx ved at være til forskel fra CVU, seminarium, teknisk skole, sygeplejeskole osv.

Pointen er vel, som det mest tydeligt fremgår af artiklen af Glinsvad, med den sigende overskrift: ”Det muliges kunst”, at det er andre og andet, der styrer, end sygeplejeinterne forhold. Man lærer måske mest om markedet, markedsværdierne og indsatserne ved som Glinsvad at studere, hvad der ikke skete, dvs. de bidrag til (sygepleje-) historien, som forsvinder for den ideologiske ”lap på lap” historieskrivning. Den lap på lap-historieskrivning formidler en konstruktion af sygepleje, som rekonstruerer udviklingen i termer af positive forandringer, der kan henføres til fx beslutninger taget af fagforeninger eller bestyrelser mv. Når man analyserer et flygtigt og plastisk fænomen som sygepleje (og medicin for den sags skyld), så kan man tage historien, som den har udviklet sig som model, og man vil kunne læne sig op af det, der er blevet som det (eneste), der er.

Glinsvad undersøger i stedet, hvordan det kan være, at ”betænkning nr. 730 af 1975 om sygeplejerskeuddannelsen”, ikke blev besluttet, dvs. den blev afvist. Her analyseres større samfundsmæssige forhold samt ikke mindst Dansk Sygeplejeråds (DSR) position i det sociale rum

herunder dets strategier i forhold at forbedre eller opretholde sygeplejerskers relative position. Påstanden er, at der kæmpes i det sociale rum, at ressourcerne er knappe, at ikke alt er et spørgsmål om rationel kalkulation af muligheder og risici, og at nogle er bedre end andre til at spille spillet (p. 117). Det bliver lysende klart, at DSR indgår i spillet og gør, hvad de kan, OG at det er en historisk konkret konfiguration i et socialt rum med positioner og investeringer, der sætter rammen om, hvad der efterfølgende kan vise sig at være den rigtige henholdsvis den forkerte investering. Glinsvad viser, hvordan fagforeningen nødvendigvis må overveje gode og dårlige kort, herunder hvornår og hvordan de skal spilles ud. En af de konkrete overvejelser angik løn under sygeplejerskeuddannelsen med tilhørende mulighed for at tiltrække ansøgere socialt bredt. Det var oplagt, men kun her og nu, en fordel for sygeplejersker, at der blev givet løn under uddannelsen, men det samme ”kort” udgør også en strukturel binding, der udelukker fagudøverne fra at være rigtige studerende, der i stedet (ligesom fx lærere eller akademikere) skal høste frugten i de færdiguddannedes løn. Her får man indsigt i ikke blot de interne beregninger og investeringer, men også i det om end langsomt, så dog foranderlige marked, på hvilket slagene løbende udspilles, og hvor de relative positioner løbende afvejes. Man har umiddelbart vundet uddannelseskapital, men det er sket på bekostning af økonomisk kapital, og man har umiddelbart vundet en professionsbachelortitel, men den er udskrevet ”en bloc”, til hele gruppen af mellemlange videregående uddannelser, med hvem der kæmpes om de knappe goder, så den udgør ikke nogen distinktiv kapital. Den kan ikke bruges som investering i forhold til dem, man kæmper med. Callewaert citeres for at sige, at man er kravlet op ad en stige, men stigen er sunket tilsvarende (p. 123).

Kan politik, viden, teknologi og organisationer også forme sygepleje

I forhold til bogens overskrift virker det befriende, men også påfaldende, at institutionelle, sociale og kønsmæssige forhold samt dokumentations- og evidensdiskussionen, herunder nye styringsmekanismer, bortset fra Frederiksen, kun berøres kort. Man savner, at flere går ad den vej, som Glinsvad går ved tænke området som et socialt kampfelt. Også den indledende hensigt om at introducere til studier, der angår faglighed i et ”komplekst moderne samfund”, kunne tolkes som oplæg til analyser inspireret af den socialfilosofiske akse som starter med T. Ziehe og A. Giddens. Jeg er helst fri for sådanne analyser, fordi i hvert fald visse af disse fortaber sig i, at kulturen fx autoritetsrelationer og identitet frit kan forhandles. På en måde kan man sige, at mange af artiklerne, sikkert uden at det har været hensigten for forfatteren (forfatterne), afviser mange af sådanne antagelser, som kunne ligge i begreber om et komplekst moderne samfund. Man introduceres snarere til stabile og stabiliserende strukturer, som stadig virker strukturerende, end til en social virkelighed, som blot kan vælges eller gøres til genstand for analyser og efterfølgende forhandles og manipuleres. I det lange stræk, som Beedholm rekonstruerer i forhold til den anti-medicinske mekanisme, fremgår det på den ene side, hvordan der er sket radikale forandringer, dvs. brud i, hvordan sygepleje konstrueres i fagets lære- og fagbøger, men samtidig fremgår det, at underneden fungerer der en kontinuitet i fx hvem der er interessenter, nemlig læge, sygeplejerske og patient. Man kan sige, at lægen og medicinen er fraværende umiddelbart i aktuelle konstruktioner, men medicinen spiller fortsat i høj grad en væsentlig konstituerende rolle for italesættelsen af sygeplejefaget. Lægen og medicinen fungerer som diskursive figurer, som hhv. sygeplejersken og sygepleje profileres op imod ved at italesættes og dermed konstitueres som lægens og medicinens positive modbilleder. (p. 100). Det er niveauer af virkeligheden, som snarere er karakteriseret af stabilitet end forandring, der analyseres – og tak for det. Ikke fordi det skal være sådan. Det virker oplagt, at det hverken er gud eller generne,

men mennesker der tilsiger, at medicin står over omsorg. At erkende dette er måske den vigtigste indsigt og det bedste grundlag for at kunne ændre. I en videnskabelig analyse må man analysere den sociale verden, som den giver sig, og ikke som den ønskes.

Det er oplagt at de voldsomme intensiviseringer og procesoptimeringer, som aktuelt pågår med stadig mere endagskirurgi, kortere indlæggelser, udvikling af medicinsk og farmakologisk teknologi etc., ikke blot ændrer rammerne for, hvad sygdom, indlæggelsesforløb og behandling er, men også er med til at omdefinere og forme sygepleje. Som eksempler kan man tænke på ny teknologi som internet, laserbehandling og scanninger, på nye indsigter i sygdomme og nye medikamenter, som også haft stor betydning for sygeplejearbejde.

Nu har vi slet ikke berørt forandringer, der kan henføres til diverse politiske strategier med at forskyde behandling og forebyggelse fra sekundær til primær sektor, kommunalreform osv. Men det vigtige er, at sådanne ”ydre” og i princippet blot organisatoriske, institutionelle, tekniske, medicinske eller andre forandringer bidrager til radikalt at omkalfatre, hvad sådan noget som sygepleje er, kan være og skal være. Herunder omkalfatring af hvordan relationer mellem de professionelle på de store hospitalsinstitutioner og mellem patienter/pårørende og de professionelle kan være på fx hospitalerne. Man kan polemisk sige, at jo mere der undervises i kultur, kommunikation, krop og omsorgsteori, des mindre er dette muligt som praktik, dvs. som noget, der konkret kan, skal eller forventes virkeliggjort af hverken patient/pårørende eller professionelle. Groft sagt er vilkåret på kirurgiske og medicinske afdelinger på store hospitaler, at man ikke kender hinanden. Det kan ikke forventes, at man kan trække på fælles oplevelser blot fra dagen før. Sådanne overvejelser gøres ikke til genstand for særlig opmærksomhed i bogen bortset fra de meget lærerige og interessante dagbogsbeskrivelser af sygeplejersker, som Franck beskriver p. 69-73. Her kommer vi nok tættest på, hvad der i hvert fald også sker i praksis. Observationsstudier fx med tids- og aktivitetsregistreringer kunne have gjort det sandsynligt, at sygepleje i stadig højere grad relaterer sig til papir og administration snarere end til fysisk kontakt til og med kendte patienter i en proces og over tid. Noget lignende præsenteres af Francks rekonstruktioner af, hvordan sygepleje opleves af 48 sygeplejersker på medicinske afdelinger (p. 71). Selv om praksisbeskrivelserne er rekonstruktioner hos disse sygeplejersker, hvor en række objektivering er fraværende, står det imidlertid tilbage, at 90 % af beskrivelserne er præget af afmagt, frustration og især bekymring for den ydede pleje (p. 71). Det fremgår også, at sygepleje vanskeligt kan betegnes som én type arbejdsopgave, at der anvendes meget tid på administration og dokumentation, samt at produktivitet og effektivitet virkelig er aktualiseret blandt sygeplejerskerne. De bestræbelser, som overordnet deklarerer samfundsmæssigt, i det politiske system, af sundhedsstyrelsen og af fagforeningen om sundhedsfremme og forebyggelse, det glimrer ved sit fravær i praksisbeskrivelserne. (p. 72). Det er ret væsentlige forhold, der formidles kort og præcist på disse sider, og det må være tankevækkende for de forfattere, der på solid afstand af praksisområdet foreskriver sygeplejemodeller og anvisninger om, hvad sygepleje er. Det må virke som en rød klud for praktikerne, der har skrevet disse praksisbeskrivelser, at læse fx Kims’ tre figurer om ”kernen i sygeplejefprofessionen” (p. 21), den ”normative model for sygeplejepsiksis” (p. 25) eller angivelserne af ”sygeplejevidens struktur” (p. 29). Bestræbelserne og vidensniveauerne i hhv. praksisbeskrivelserne og Kims normative anvisninger er naturligvis forskellige. Alligevel er det vanskeligt at forestille sig, hvorvidt og i givet fald hvordan Kims normative anvisninger skulle kunne virke konstruktive. Jeg taler ikke for en praksisromantik eller for, at udvikling blot skal baseres på, ”hvordan det er i praksis”, jeg er åben overfor, at ideologier og idealer også er nødvendige og konstruktive for konstitueringen af et

relativt autonomt fag, men selv normative idealer må i en vis grad indregne fagets mulighedsbetingelser for at være troværdige. Mit indtryk er, at når der fx kan spores stadig højere grad af dårligt arbejdsmiljø blandt sygeplejersker, så kan det helt grundlæggende forklares som en adækvat respons på en stadig større diskrepans mellem de idealer (ideologier), som primært formidles på skoledelen og til en vis grad af fagforeningen - og så hospitalsafdelingernes konkrete virkelighed. Der er helt enkelt stadig færre invitationer og muligheder for virkeliggørelse af den omsorg, indlevelse, nærvær og procesorientering, som der undervises stadig mere i. Af AMIs (arbejdsmiljøinstituttet) rapporter fremgår det, at fx sygehjælpere oplevede højere grad af autonomi og bedre arbejdsmiljø end sygeplejersker. De stilles ikke i udsigt, at de er ligestillede og har autonomi osv. For en snusfornuftig analyse virker det kontraindiceret og undertrykkende med disse normative og idealistiske modeller, der i deres selvforståelse skulle virke frigørende og ansporende.

Kan komplicerede forhold formidles let og enkelt

Bogen formidler viden på forskelligt niveau og med forskellige interesser. Nogle kapitler virker mere udfordrende og diskuterende, mens andre belærer og anviser lidt mere skolemesteragtigt, hvordan tingene er eller snarere skal være. Det kan måske være interessant at blive belært om, hvad sygepleje egentlig er, og hvad der karakteriserer den, hvad der er den bedste integration af det, der opfattes som et gab mellem teori og praksis, og hvordan man bedst uddanner sygeplejestuderende i skole- og praksisdelen af uddannelsen. Men man skal passe på, at man ikke snyder eller underkender læseren. Jeg er tilhænger af de udfordrende og diskuterende artikeltyper, fordi de tvinger læseren til at tænke med og mod. Her må man holde pauser og genlæse tekstdele for at følge med. Komplekse forhold kan ikke formidles let og hurtigt, så enkelt er det. Man bliver kort sagt klogere af at læse indsigtfulde og ydmyge analyser af den sociale verden, som den også giver sig. Hvis det var hensigten med bogen, at den skulle udfordre og invitere til at tænke videre, så har den indfriet sit mål.

Hvem skal læse bogen

Bogen vil nok rette sig mod en bred vifte af læsere. Den angår pædagogiske og historiske problemstillinger omkring konstituering af sygepleje, socialisering, uddannelse, undervisning, vejledning og læring, men ud over undervisere og vejledere må den også rette sig mod praktikere og ledere/administratorer. Bogen er et interessant dokument, der vidner om, hvor sygepleje som fag og som en af de mellemlange videregående uddannelser står aktuelt i år 2005. Jeg kan ikke vurdere, hvorvidt fx fysioterapeuter, jordemødre, ergoterapeuter kan have glæde af at læse bogen. Umiddelbart har de lignende udfordringer og kan dermed hente inspiration til fremtidige strategier i det, som er fælles for fagene: kampen om samfundsmæssig anerkendelse og position. En kamp, der inkluderer og promoverer de, som investerer bedst på markedet, eller som medvirker til at regulere spillereglerne, der anvendes, – og som ekskluderer og marginaliserer dem, som ikke gør det.

Det der står tilbage er, at læger, jurister og arkitekter ikke har behov for denne type investeringer for at promovere deres fag. Det ville omvendt kunne læses som et symptom på, at deres autonomi er ved at være truet, for så vidt de begyndte at producere denne type analyser, som angår faget, kundskaben og de professionelle identitet og mulige strategier for optimering af professionen. Men det er kærkomment og interessant at læse antologien – og for sygeplejefaget virker det som en rigtig og vigtig publikation. Der er liv i den jyske liga, og Århus Amt og udviklingsinitiativet skal have stor

kredit for at give rum og plads til den type analyser og afklaringsarbejde, som præsenteres i bogen. Har man foretaget observationsstudier på store danske hospitalsinstitutioner, eller hvis man har egne eller familiemæssige erfaringer med indlæggelser på hospitalerne, så er man ikke i tvivl om, at det, der går under betegnelsen sygepleje – er vigtigt. Og at der skal kæmpes for det, herunder ved at publicere bøger som denne.

6. Læserbrev

Af Staf Callewaert

Jeg har et par kommentarer til sidste nummer [nr. 29] af nyhedsbrevet. I begge tilfælde bygger de delvis på fælles forskningsarbejde med Jette Steensen, som vi har publiceret om i anden sammenhæng eller i Afrika.

Vi er jo mange, som har registreret, hvad der kunne se ud til at være tegn på, at den neoliberale bølge er på retur. Men jeg er ikke så sikker på det, og i hvert fald må man måske holde to ting ude fra hinanden. Som allerede Foucault har vist, forudsætter det liberale projekt i det hele taget en kombination af den vælgende enkelte og en begrænset, men stærk offentlig/statslig institutionel ramme, bl.a. fordi alle skurke, som truer den stærke vælgende aktør, jo skal holdes i skak. Men specielt det neoliberale projekt a la Thatcher/Bush/Fogh har på en helt ny måde brugt den stærke stat, som det arvede, til at gennemtvinge projektet: Det er ikke markedet, som kan skabe ... markedet overalt. Men netop for at opretholde respektive skabe en masse nye reguleringer, som ikke fandtes før, og som skal gøre det muligt at styre via evalueringer på grundlag af tests etc. Det er soleklart netop på uddannelsesområdet. Det er ikke tilfældigt, at the Chicago boys omkring Friedmann havde brug for Pinochets militærdiktatur til at lave det første neoliberale eksperiment.

Og så til præsentationen af Tomas Ellegaards undersøgelse. Det er livsfarligt at sige noget på grundlag af en præsentation af en præsentation af en undersøgelse, som man ikke har kunnet studere i en videnskabelig rapport. Men alligevel synes jeg, at man i hvert fald skal understrege, at den type tænkning intet har med Bourdieu at gøre; det siger TE i og for sig heller ikke, men det antydes via henvisningen til Distinction og hele terminologien. Når jeg læser den slags, kan jeg ofte blive ked af, at jeg nogensinde har skabt Bourdieu-programmet, fordi der tydeligvis ikke findes nogen mulighed for at forhindre, at en bred kreds af folk aldrig studerer hverken kilderne eller den seriøse Bourdieu-forskning, men forvandler det hele til en slags populær problematik, hvor alle parametre allerede af andre end hos Bourdieu. Desuden bliver det da meget belejligt samtidig at vise, at han egentlig tog fejl, eller at det ikke passer på Danmark eller for bestemte grupper, og egentlig burde man korrigere ham med senere konstruktivistiske, fænomenologiske etc. etc. perspektiver. Alt det kan man godt bruge sin tid til, det skal jeg ikke kunne sige noget om, men det er vigtigt at markere, at det ikke har med Bourdieu at gøre.

Jeg skal kun specificere på ét punkt. Når Bourdieu mener, at der findes homologier mellem den måde en gruppe med bestemte egenskaber i kønsmæssig, aldersmæssig, klasse-mæssig, uddannelsesmæssig,

regionsmæssig oprindelse og livshistorie (helst tilbage i flere generationer), og visse praktikker, stillingtagen, opfattelser, man har helt frem til moden voksen alder, og den måde andre grupper opviser samme type af relation mellem oprindelse, position/disposition og positioneringer, så handler det ikke om en signifikant korrelation mellem enkelte konkrete individer osv., men om tendentielle sammenhænge, som skal udspecificeres med hele konteksten for til slut alligevel at forstå, at det ikke er en rent random effekt, når Anders Foghs berømte rengøringsdame har en tendens til at have et barn, som ikke er på vej til at blive bankdirektør.

Med andre ord er det en fejl at stille Bourdieu på linje med Freud eller Piaget, som opfattes, som om de siger, at alt allerede er sket, når ungen er 3 år gammel... blandt andet .

Hvad det så betyder for den måde, børn fra forskellige sociale grupperinger, og fra meget forskellige singler eller forældrepar inden for disse klassifikationsgrupper, gennemlever i de år, de går i den rige vifte af forskellige danske private og offentlige børnehaver, og hvad den børnehaverfaring betyder for hele deres senere liv, vil jeg helst være fri for at mene noget om overhovedet (fordi det ikke er det, distinktion handler om, distinktion handler ikke om børn, men om voksne, ikke om børnehaven, men om hele deres liv osv osv, ikke om 16 mennesker (alle 16 på samme måde?), men om Frankrig eller Danmark. Men om man per se ville lave den slags studier (og der findes meget interessante, blandt andet fra Stockholm og Uppsala) så må man anlægge dem på en helt anden måde).

Dernæst vil jeg gerne antyde, at kulturel kapital hos Bourdieu betyder noget ganske andet. (Senere blev den adskilt fra informationskapital, eller formel uddannelseskapital eller uddannelses kapital.) Man skal jo huske, at det drejer sig om den daglige indøvelse af opfattelser og holdninger, indlæring af fremgangsmåder, og frem for alt af en prærefleksiv forholden sig til alle disse størrelser og brugen af det. Når Steensen interviewer lærerstuderende med ufaglært baggrund på et provinsseminarium og med akademisk baggrund på et københavnsk seminarium, og gør det samme i USA, så er positioneringerne ikke forskellige, de er direkte modsatte. At ville sige noget om deres børnehavetid i sig selv giver ingen mening, og det er i hvert fald ikke det, Bourdieu ville mene. Måske ville det være bedre at lade ham være i fred, når man arbejder som psykolog, eller også må man lave det for alvor og ifølge paradigmet.

Redaktionel kommentar

I første omgang er det undertegnede, der har beskrevet Ellegaards undersøgelse med nogle Bourdieu-begreber (distinktion, kulturel kapital mv.) – de optræder ikke i Informations artikel, og om han selv bruger dem, ved jeg ikke. Mht. neoliberalisme er jeg for så vidt ikke uenig; hvad der foresvævede mig, var vist nærmest nogle nye politikker i institutioner som Verdensbanken, ja endog den Internationale Valutafond, som forekommer at satse mindre på fuldstændig deregulering af markeder og svækkelse af statens rolle end de har gjort. Hvilket jo for så vidt ikke er inkompatibelt med Stafs betragtning. Som en fodnote kan følgende arrangement måske være af interesse: Torsdag den 7. september holder professor Cris Shore fra universitetet i Auckland seminar om "After Neoliberalism? Reflections on the state of New Zealand's Universities" på DPU, lokale D 120 fra kl. 13-15.

/cs

7. Feltanalyse workshoppen på RUC

Af Anders Mathiesen

Nyt fra *feltanalyse-workshoppen* på Institut for Samfundsvidenskab, RUC

Tina Clemmensen Schaarup & Tine Wiboe Holm

Det er jo en måde at forvalte holdninger på

Sara Jin Claces

Socialarbejdernes arbejdspræmisser

Kort præsentation af to specialer om feltet for socialt arbejde baseret på et fælles empirisk materiale fra deltagende observationer i Familieafdelingen i socialforvaltningen i en kommune i udkanten af hovedstadsområdet (efter Strukturreformens sammenlægninger ca.80.000 indbyggere).

Observationerne er suppleret med feltanalytiske interview med nogle af socialarbejderne i denne afdeling og et par af dens underafdelinger:

Tina Clemmensen Schaarup og Tine Wiboe Holm:

...det er jo en måde at forvalte holdninger på...

- En konstruktion af feltet for socialt arbejde med udsatte familier og børn (RUC, Forvaltning 2006).

Dette speciale tager udgangspunkt i en case: implementeringen af den såkaldte BUM-model i Familieafdelingen i socialforvaltningen (påbegyndt 2003) i en større kommune i hovedstadsområdet, specielt med henblik på at belyse, 'hvordan denne omorganisering har haft betydning for udførelsen af det sociale arbejde med udsatte familier og børn' – dvs. på hvilken måde implementeringen af BUM-modellen har ændret betingelserne for "mødet" mellem socialarbejder og klient i det sociale arbejde med denne målgruppe ("familier med særlige vanskeligheder af social eller psykisk karakter" – serviceloven par. 40 stk. 3). Specialet sætter m.a.o. fokus på, hvordan en sådan omorganisering af familieafdelingen (klar adskillelse mellem 'Bestiller' og den enhed, der 'Udfører' arbejdet) kan bruges til at begrænse de udsatte familiers adgang til offentlig hjælp ('Modtager'): 'Vores ambition er at synliggøre de kampe, der har fundet og stadig finder sted i og omkring *det sociale arbejdes funktion og organisering* for at få indblik i, hvorledes en så almindeligt forekommende organiseringsform som BUM-modellen har indflydelse på socialarbejdernes praksis, og endvidere hvilken social betydning dette får for klienterne' (s8 – uddybet begrundelse i kapitel 7, og BUM-modellen er kort karakteriseret s26 og mere udførligt i Bilag 15). Erfaringerne i casens 'foregangskommune' indgik i forarbejdet til den nye Anbringelsesreform, der trådte i kraft januar 2006 (s21 – se i øvrigt s102 med henvisning til SFI-rapport om udbredelsen af BUM-modellens centralisering af den økonomiske beslutningskompetence). Analyserne af BUM-modellens konsekvenser for det sociale arbejde i denne 'foregangskommune' viser meget konkret, hvad Struktur-reformens nye 'storkommuner' kan se frem til af *administrativt begrundede* besparelser.

Tina Clemmensen Schaarup og Tine Wiboe Holm (TCS & TWH) har valgt at anvende en feltanalytisk tilgang, som der mere udførligt redegøres for i kapitel 7. Denne tilgang indebærer at de som studerende/forskere som led i fremstillingen af de analytiske resultater også sociologisk må objektivere forudsætningerne for deres interesse for undersøgelsesfeltet og for deres teoretiske position (socioanalyse – s11) alt sammen m.h.p. at klargøre, fra hvilket 'synspunkt' i det specifikke felt de betragter og analyserer ændringerne i socialarbejdernes praksis som følge af Familieafdelingens omorganisering i casens 'foregangskommune'. De redegør derfor indledende for deres 'synspunkt': udgangspunktet for deres undersøgelsesarbejde er spørgsmålet om, 'hvorvidt ændringerne er til fordel for den enkelte klient, og om hvorvidt ændringerne sker ud fra at hjælpe familierne og at sikre børnene de bedst mulige vilkår og opvækstbetingelser, eller hvorvidt disse ændringer sker ud fra en betragtning omkring, hvordan den mest effektive og målbare administration skabes' (s12). Det er baggrunden for at specialet (fremstillingen) er opbygget som en *fremadskridende konstruktion af 'feltet for socialt arbejde* med udsatte familier og børn med et særligt blik for de tovtrækkerier og kampe, der har været om feltets indretning og funktion' (s15). I indledningskapitlet redegøres kort for specialets opbygning i 3 dele.

Første del præsenterer den empiriske case (dvs. BUM-modellens konsekvenser for det sociale arbejde i Familieafdelingen i undersøgelseskommunen) belyst via en række faktuelle oplysninger, observationer, interviews og samtaler med repræsentanter for forskellige positioner i kommunens familieafdeling (positioner i dobbelt betydning). De fire 'fortællinger' giver et første indblik i, hvor forskelligt socialarbejderne forholder sig (kan forholde sig) til den ændrede organisering af arbejdet i afdelingen og dens 'underafdelinger' (figur side 18). I disse fortællinger "ser" vi nogle udtryk for feltets 'modstridende positioner' ofte i form af, at den enkelte interviewperson i forskellig grad fremhæver forvaltningshensynet og klienthensynet; og i kapitel 4 videreføres det analytiske konstruktionsarbejde i form af en foreløbig systematisering af de interviewedes 'forskellige' *stillingtagen'er* til konsekvenserne af arbejdets omorganisering som følge af kommunens implementering af BUM-modellen.

TCS & TWH understreger her endnu engang, at deres fokusering på de strukturelle ændringer som følge af BUM-modellen er begrundet i og anskues ud fra deres indledningsvist klargjorte 'synspunkt', og herved adskiller de sig fra en række nyere undersøgelser af socialt arbejde (mere herom nedenfor). Ud fra dette synspunkt 'virker socialarbejderprofessionerne med et overvejende klientorienteret perspektiv på arbejdet med de udsatte familier og børn trængt i dag, og yderligere synes det som, at socialrådgiverne habituel (over tid) disponeres til at varetage forvaltningsfaglige hensyn frem for klientorienterede hensyn (...) men de *kan handle på forskellige måder*' (s71). Med henvisning til observationerne af bl.a. socialrådgivernes ugentlige socialfaglige møder 'ser det ud til, at socialrådgiverne over tid har indoptaget *et system af habituelle dispositioner* (i deres professionsfaglige habitus), hvor forvaltningsfaglige hensyn i stigende grad betragtes som naturlige forhold, eller som forhold der i hvert fald tages væsentlige hensyn til' (s75). Deraf afhandlingens titel, som indirekte henviser til Bourdieus teori om symbolsk vold (se note s75 og s77). Når forvaltningen (ledelsen/'Visitationsudvalget') strammer kontrollen, så "påføres" sagsbehandlerne en anden 'socialpolitisk holdning' (jf. afhandlingens indledende Titel-citat). Den massive kontrol disponerer de ansatte for at tilslutte sig *en mere restriktiv forvaltning af lovgivningen*. Det er på én gang et resultat af og bidrag til symbolsk vold.

Anden del af specialet udgøres af 'En historiserende feltkonstruktion' (kapitel 5 og 6). Her konstrueres 'ensemblet' af modstridende positioner (socialfaglige, forvaltningsfaglige og retlige rationaler) i feltet for arbejdet med udsatte familier og børn. I fremstillingen tages udgangspunkt i det politiske felts begrundelser for Bistandsloven (1974), der trådte i kraft april 1976, og dens socialfaglige rationale (det klientorienterede solidaritetsprincip). I det overbliksgivende første afsnit af historiseringen (s84-108) redegøres for, hvordan de modstridende politiske interesser repræsenterer modstridende værdiorienteringer i det sociale arbejde. I afsnittet om 'Styring af kommunerne' (s108-113) redegøres for, hvordan det bureaukratiske felts styringsrationale (økonomisk rationalisering og budgetstyring) i stigende grad blev lagt til grund for opstramninger i sociallovgivningen i løbet af 1980'erne og 90'erne frem til den "nye" socialreform (1998). Med 1998-reformen blev det økonomisk rationelle 'styringsrationale' den klart dominerende position i tovtrækkerierne om *indretningen og reguleringen* af de institutionelle betingelser for kommunernes arbejde med udsatte familier og børn: over tid er reguleringen ændret fra Bistandslovens socialpolitisk motiverede solidaritetsprincipper til det bureaukratiske felts dominerende forvaltningsfaglige rationale (s113), der i stigende grad 'legitimeres' med henvisning til klienternes retssikkerhed – eksemplificeret med den nye Anbringelsesreform (2006). Endelig sammenfattes i sidste afsnit af historiseringen om 'Styring af det sociale arbejde' (s113-120) de aktuelt dominerende principper for reguleringen af arbejdet på praksisniveauet – dvs. i det specifikke institutionsfelt, som de fire 'fortællinger' i afhandlingens første del har anskueliggjort. Her sammenfattes principperne for den stadig kraftigere styring og kontrol af 'de socialfaglige professioners relation til klienterne' (s113), og der redegøres for, hvordan de mange styringshensyn og de stadig mere detaljerede retlige regler og metodeforskrifter bl.a. har givet sig udslag i øgede krav om skriftlighed samt formalisering og standardisering i det daglige sociale arbejde, ligesom det har betydet at der typisk går ca. ½ år fra familierne henvender sig for at søge om hjælp til en eventuel foranstaltning kan iværksættes. Socialrådgivernes *faglige* ekspertise tilsidesættes i stigende grad, spillerummet for deres udøvelse af et *socialfagligt skøn* elimineres som følge af de 'standardiserede metoder' og administrativt udformede forskrifter for 'bedste praksis' (rolleforskrifter) og de administrativt fastsatte kriterier for at bevillige hjælp til familier i krise (s103) i kombination med udviklingen af stadig mere omfattende digitaliserede 'registrerings værktøjer' (s115). Socialrådgivernes arbejde bliver 'regelstyret'. Men samtidig viser analyserne, at BUM-modellens omorganisering af det sociale arbejde tydeligvis er en effektiv 'måde at få kontrol med budgetoverskridelser' (s119).

TCS & TWH har på denne måde vist nytten af analytisk at skelne mellem det *politiske felts* tovtrækkerier om principperne for socialpolitikken og de modstridende politiske værdiorienteringer, det *bureaukratiske felts forskellige niveauer* og deres administrative og organisatoriske tovtrækkerier om indretningen af forvaltningen og de særskilte udførende institutioner (strukturelt og ledelsesmæssigt), samt endelig *institutionsfeltet for arbejdet med udsatte familier* (afhandlingens problemfelt) og de ansattes tovtrækkerier om de forskellige måder at forholde sig til klienternes behov for hjælp, og det vil samtidig sige forskellige måder at forholde sig til 'reglerne' – eller med andre ord de udførende professioners 'stillingtagen' – og dermed altså også de ansattes forskellige stillingtagen til magtfeltets dominerende position (se spec. s125). Men samtidig har de med den historiserende feltkonstruktion også henledt opmærksomheden på, i hvor høj grad 'tovtrækkerierne' i et decentralt problemfelt kan relateres til (og påvirke) magtrelationerne i de andre 'felter' – uden at der dog er tale om nogen mekanisk determineret sammenhæng. Den historiserende feltkonstruktion 'synliggør' det sociale arbejdes sammensatte sammenhænge (i hvert fald nogle af de mest afgørende sammenhænge).

Afhandlingens analyser har vist, hvordan det er gået til at en *'ændret klientopfattelse'* har sat sig igennem. Det er efterhånden blevet den dominerende opfattelse: *'at klienter så vidt muligt skal søge at løse egne problemer selv, ...* og det har betydet at færre familier får den hjælp, som de har brug for' (123). Men samtidig har specialets analyser altså også vist, at forbruget af offentlige ressourcer/offentlige sociale foranstaltninger kan *begrænses* ved at 'begrænse' kategorien af 'ydelsesberettigede' ved hjælp af 'administrative' og 'retlige' midler kombineret med skærpet kontrol: – I forhold til 2003, hvor BUM-omorganiseringen blev besluttet, er det i foregangskommunen lykkedes at spare ca. 22 mill. på Familieafdelingens årsbudget på i alt ca. 100 mill. Det kan så iøvrigt sammenholdes med den nye Anbringelsesreforms planlagte besparelser med henvisning til lovens bestemmelse om, at kommunal bevilling til anbringelse uden for hjemmet forudsætter, at alle muligheder for "slægtsanbringelse" uden vederlag er udtømte (s107)).

I afhandlingens tredje del (kapitel 7 og 8) redegøres der mere eksplicit for principperne i den anvendte *feltanalytiske arbejdsmåde*, dvs. principperne der ligger til grund for analyserne i afhandlingens første og anden del. TCS & TWH forklarer her, hvorfor de netop har fokuseret på BUM-modellens omorganisering af arbejdet med udsatte familier (*socioanalyse* – se s135ff, hvor relationen til andre nyere undersøgelser af feltet for socialt arbejde diskuteres). Den videnskabsteoretiske diskussion skal sammenholdes med omtalen af pilotinterview med lederen af Ungeteamet (s149).

I den korte diskussion af relationen mellem specialets empirisk baserede feltanalyse og repræsentanter for et par af de dominerende positioner i det voksende forskningsfelt om socialt arbejde i Danmark forklarer de to kandidater faktisk – ganske stilfærdigt og præcist, hvordan den *feltanalytiske* 'konstruktion af objektet' (dvs. konstruktionen af det felt af modstridende positioner, der konstituerer de aktuelt forefundne tendenser i arbejdet med udsatte familier og børn) videnskabsteoretisk adskiller sig ganske afgørende fra *dels* Mik-Meyers socialkonstruktivistiske fortolkende samtaleanalyser fra "det magtfulde møde" baseret på en Goffman-inspireret position, der tolker klienternes 'magtesløshed' som en 'selvvalgt' reaktion på socialarbejdernes dominerende magtposition i den institutionelle samtalsituation (s139), hvor socialarbejdernes måde at møde klienterne tilsvarende 'beskrives' som en mere eller mindre bevidst reaktion på situationens muligheder (s137), og *dels* fra Høilund & Juuls normative position med afsæt i Axel Honneths anerkendelsesteori, hvor Honneths socialfilosofiske normativitet, af Høilund & Juul udmøntes i kombination med en bevidsthedsteoretisk handlingsteori, hvorved de sociale klienters 'problemer' reduceres til et spørgsmål om 'at udvikle et stærkt selvforhold', hvilket bl.a. antages at bero på om socialarbejderne 'tror på de sociale klienter' / 'anerkender de sociale klienters forståelse af egen situation' (s144-145).

Både Mik-Meyers/Goffmans selv-iscenesættelsesfigur ("*backstage*") og Høilund & Juuls/Honneths normative bevidstgørelses-mytologi placerer i praksis 'ansvaret' for klienternes elendighed hos socialarbejderne – 'klienternes magtesløshed' (s138) / 'de udbredte krænkelser i det sociale arbejde' (s143 og note 89). På denne måde kommer sådanne bidrag til forskningen i det sociale arbejde i praksis – tilsigtet eller utilsigtet – til at legitimere øget regelstyring og kontrol af det sociale arbejde (s144, se den konkrete dokumentation s116ff), og dermed kommer den anerkendte socialvidenskabelige forskning til at legitimere den nyliberalistiske 'forvaltning af socialarbejdernes holdninger' (jf. afhandlingens titel). Begge disse udbredte – og dominerende – socialvidenskabelige positioner fokuserer hovedsageligt på 'interaktionen mellem socialrådgiver og klient' (s135), og "det magtfulde møde" forklares som et resultat af agenternes (intentionelle) handlinger – betinget af

situationen eller en fundamental normativitet. Den foreliggende afhandlings *feltanalytiske tilgang* har 'i lige så høj grad – eller højere grad –' sat fokus på de ændrede institutionelle betingelsers afgørende betydning for den aktuelle tendens inden for det sociale arbejde (s137). Den øgede "usynlige" strukturelle tvang (med reference til Bourdieu s138) kommer til udtryk (dvs. giver sig til kende) i de interviewede socialarbejders forskellige måder at forholde sig til BUM-modellens omorganisering af det sociale arbejde (se afhandlingens første del – se hertil også s.511 i *Weight of the World*).

TCS & TWH forklarer i deres redegørelse for den *feltanalytiske arbejdsmåde*, hvorfor de først præsenterer et 'øjebliksbillede' (casen), og hvad historiseringen af problemfeltet tjener til (dvs. objektiveringen af 'historien i feltet for socialt arbejde'). Fremstillingens disposition tjener kort sagt til at synliggøre, hvordan de ændrede sociale magtrelationer i samfundet ('det nationale sociale rum' – se hertil s125f) over tid har muliggjort, at de institutionelle betingelser for de socialfaglige professioners arbejde (med udsatte familier) gradvist har fået en anden værdiorientering, og hvad det 'betyder' for socialarbejdernes relation til klienterne/mulighederne for at tilgodese de udsatte familiers behov for hjælp: (1) observationerne og de fire 'fortællinger' viser informanternes forskellige 'prioriteringer' /værdiorienteringer i arbejdet, (2) informanterne repræsenterer på denne måde i forskellig grad arbejdsfeltets 'modstridende positioner' /'stillingtagen', (3) det empiriske arbejde skærpede de to kandidaters blik for arbejdet med registrantanalysen (se Bilag 14) og arbejdet med 'den dobbelte historisering': historiseringen af '*objektet*', dvs. dels problemfeltets kategorier (aktivitetskategorier og agenternes forståelseskategorier) og dels den historiske udviklings og magtfeltets kategorier, samt historiseringen af *det anvendte analytiske 'blik'* (– i det foreliggende speciale vil det sige Bourdieus teoretiske perspektiv og de kategorier, de to kandidater bruger til at beskrive og forklare de observerede problemer i arbejdet med de udsatte familier). Denne "dobbelte" historisering tjener ikke mindst til at synliggøre – dvs. objektivere og sandsynliggøre, hvad de interviewede socialarbejders forskellige måder at forholde sig til BUM-modellens *omorganisering* af arbejdet med udsatte familier 'betyder' – hvad det er for interessepositioner de repræsenterer /tilgodeser (s145, se hertil også s129f).

Afhandlingens feltanalytiske konstruktion af 'feltet for socialt arbejde med udsatte familier og børn' synliggør, at de kollegiale faglige konflikter er udtryk for 'interessekonflikter' – dvs. de repræsenterer modstridende politiske positioner, og forfatterne argumenterer for at deres/afhandlingens feltanalyse er funderet i 'strukturen af forskelle' i den specifikke danske virkelighed (dvs. den sociale virkeligheds modstridende interesser): '...og ikke som en relativistisk position måske ville anføre – at det blot er én ud af flere mulige måder at anskue den sociale verden og problemerne deri på, hvor ingen af tilgangene nødvendigvis er mere "korrekt" end den anden parts' (s145).

Afsluttende redegør forfatterne for de anvendte metoder i det empiriske arbejde (observation og interview), i analysearbejdet (registrantanalyse mm.) og i arbejdet med fremstillingen – med inspiration fra Verdens Elendighed /*The Weight of the World* ('participant objectification').

Sara Jin Claces:

Socialarbejdernes arbejdspræmisser

- En konstruktion af feltet for arbejde med udsatte familier og børn med fokus på de rationaler der ligger til grund for socialarbejdernes arbejdspræmisser (RUC, Forvaltning 2006).

Også dette speciale sætter fokus på implementeringen af BUM-modellen i Familieafdelingen i socialforvaltningen i den ovenfor nævnte kommune i hovedstadsområdet. Her fokuseres specielt på, hvordan denne omorganisering af arbejdet med udsatte familier og børn (se note s8) begrænser de udsatte familiers adgang til offentlig hjælp, som følge af 'begrænsninger af socialarbejdernes handlemuligheder for individuel behandling' (s6). Sara Jin Claces (SJC) har ligeledes med inspiration fra Pierre Bourdieu sat sig for at fremanalysere 'de forforståelser/dominerende positioner, som feltet indeholder, og som er med til at betinge arbejdet'. SJC motiverer sit arbejde med, at 'mange praktikere kunne drage nytte af at forstå, at de betingelser man arbejder under ikke alene er konstitueret af de aktører, der findes inden for denne specifikke institutionelle kontekst, men i lige så høj grad er påvirket af den historiske udvikling, som er med til at konstituere den verden, vi på nuværende tidspunkt befinder os i' (s9). Ganske i overensstemmelse med inspirationen fra Bourdieu redegør hun for sit 'synspunkt', det synspunkt i feltet hvorfra hun anskuer den aktuelle tilstand i feltet og specielt socialarbejdernes arbejdsbetingelser: 'jeg anskuer problematikken ud fra, hvad disse betingelser har af betydning for den mindst privilegerede part – det vil sige klienten' (s11).

SJC redegør indledende for fremstillingens disposition for på denne måde at give læseren et overblik over, hvad specialets 3 dele tjener til, og hvorfor de kommer i den rækkefølge de gør: første del (kapitel 2 og 3) præsenterer den empiriske case; anden del (kapitel 4) giver et rids af det specifikke felts historiske udvikling, som tjener til at vise, hvilken betydning (værdiorientering) den 'dominerende position' i feltets aktuelle tilstand har; endelig skal så den afsluttende tredje del (kapitel 5 og 6) 'forklare' principperne for den forskningspraksis, som fremstillingen i specialets første og anden del bygger på: 'afsnittet skal fremstå som refleksioner over den konkrete forskningspraksis (sociologisk refleksivitet) frem for som almenlydige forskrifter' (s13).

Første del indledes med en præsentation af, hvad 'foregangskommunens' omorganisering af arbejdet med de udsatte familier går ud på. BUM-modellen karakteriseres som et organisatorisk element i den kommunale forvaltnings kontraktstyring af de udførende enheder – dvs. et element i forvaltningens styring af forbruget af de konkrete foranstaltninger for udsatte familier mm.: 'Én af hovedbegrundelserne for at indføre BUM-modellen var, at den er velegnet som økonomisk styringsrationale' (s18). Ifølge SJC er foregangskommunens omorganisering af det sociale arbejde med de udsatte familier helt klart domineret af 'et driftsøkonomisk rationale' (s22). Gennem standardisering af sagsbehandlingen (krav om § 38-undersøgelse som forudsætning for enhver foranstaltning), øget skriftlighed og systematiske registreringer sikres ensartethed i arbejdet med de udsatte familier – og angiveligt også klienternes retssikkerhed (det 'retlige' grundlag for enhver 'ydelse' skal klart fremgå af sagsakterne). SJC opsummerer omorganiseringens konsekvenser i relation til de udsatte familier (s23): socialarbejderne får *mindre tid* til klienterne og deres *kompetence begrænses* – visitationsudvalget betyder at 'muligheden for at tilpasse foranstaltninger til den enkelte klient vanskeliggøres' for de socialarbejdere, der har den umiddelbare kontakt til familierne og det konkrete kendskab til deres behov for hjælp, mens fordelene – for forvaltningen/ledelsen – er standardiserede sagsprocedurer, kontrol med ressourceforbruget, uafhængighed af de enkelte socialarbejders 'socialfaglige ekspertise', samt hurtigere oplæring af nyansatte.

SJC bruger tre 'fortællinger' baseret på interview med udvalgte socialarbejdere i henholdsvis det sagsforberedende familieafsnit og én af afdelingens udførende enheder (Familiecentret), og disse redigerede fortællinger 'anskueliggør hver for sig og i relation til hinanden de skillelinjer, der findes,

og de tovtrækkerier der finder sted i feltet for arbejdet med udsatte familier og børn' (s24). Disse 'fortællinger' er første led i at synliggøre og anskueliggøre de modstridende 'værdiorienteringer i måden at udføre socialt arbejde på' (hensynet til klienternes behov for hjælp over for de forvaltningsmæssige hensyn og økonomistyrings-hensynet). Sammenfattende ser SJC (s56) de tre fortællinger som repræsenterende modstridende værdiorienteringer (jf. s24: de er ikke subjektive livshistorier, men fortællingerne 'synliggør det kollektive i det individuelle'): *Lisbeth* accepterer dominansen fra omorganiseringens forvaltningsfaglige rationale og 'behovet' for formalisering og ensartethed (med henvisning til retssikkerheden); *Eva* repræsenterer det velfærdsorienterede rationale og tager følgelig afstand fra standardiseringen og tilsidesættelsen af socialarbejdernes socialfaglige vurdering af klienternes behov for hjælp ('to sager ligner sjældent hinanden'); *Anne* fra Familiecentret deler frustrationen over omorganiseringens (BUM-modellens) 'begrænsning' af mulighederne for at yde den hjælp de udsatte familier har behov for akut, og hun påpeger eksplicit, at der er 'flere fagligheder'/kriterier for kvalitet i det sociale arbejde, hvor BUM-modellens omorganisering alene har højnet den forvaltningsmæssige faglighed (s54) og dermed underkendt hendes socialfaglige kompetence (se s47). De forskellige værdiorienteringers 'sociale betydning' forklares/sandsynliggøres i den efterfølgende historisering af det specifikke arbejdsfelt.

Historiseringskapitlet præsenterer SJC som 'tvedelt': Først en historisk gennemgang af de fire socialreformer fra 1892, 1933, 1976 og 1998, der viser, hvordan socialpolitikken har skiftet ideologi fra liberal til socialistisk til igen liberal ('nyliberalistisk' minimalstatslig). Andet afsnit indeholder et mere koncentreret fokus på, hvordan de interviewede socialrådgivere mærker / 'oplever' rationaleskiftet i socialpolitikken, og hvordan dette er med til at betinge deres daglige arbejde (s58). Første afsnit (s59-66) er en relativ kortfattet skitsering af de modstridende positioners (dvs. de forskellige værdiorienteringers) socialhistorie – hvilke befolkningsgrupper / sociale interesser der blev/bliver tilgodeset af de forskellige socialreformer. Andet afsnit af historiseringen (s87-84) fremhæver en række konkrete eksempler på, hvordan casens forskellige informanter forholder sig til den igangværende skærpelse af en nyliberalistisk begrænsning af *kategorien af familier*, der kan anses for at være 'værdigt trængende' m.h.t. offentlige hjælpeforanstaltninger efter servicelovens § 40.3 mm. SJC henleder på denne måde opmærksomheden på, hvad de forskellige informanternes måde at forholde sig til omorganiseringens begrænsning af mulighederne for at hjælpe de udsatte familier 'betyder' – dvs. hvad det er for positioner i feltet, interviewpersonerne tenderer til at repræsentere (når de sammenholdes med det historiske rids i første afsnit). Her er nærmest tale om en indirekte historisering af de aktuelle 'tovtrækkerier' i feltet for arbejdet med de udsatte familier og børn.

Specielt henleder SJC opmærksomheden på den stigende *judicialisering* – og den deraf følgende regelstyring – inden for det sociale arbejde (s67ff og ovf. s7), der af Lisbeth 'accepteres' som nødvendig af hensyn til 'borgerens retssikkerhed' (jf. ovf. og s38). Anne opfatter mere den stigende interesse for 'retssikkerhed' og 'formalisering' af sagsbehandlingsarbejdet som et aspekt af det forvaltningsfaglige rationales behov for 'legitimering af den øgede kontrol og ensretning' af arbejdet i den kommunale socialforvaltning (s47). SJC henviser i den forbindelse til registrantanalysen – bl.a. en diskussion i socialrådgivernes fagblad, hvoraf det fremgår, at også andre er af den opfattelse, at retssikkerhedsloven (måske primært) 'tjener til at hjælpe forvaltningen i at vaske hænder og dermed fralægge sig ansvar for *ikke* at udføre socialt arbejde' (s68). Dvs. at 1998-reformens selvstændiggjorte Retssikkerhedslov og den kraftige fokusering på de 'individuelle rettigheder' (standardiserede 'minimumsrettigheder' til alle *uanset deres sociale omstændigheder* – se hertil også s79) ses som et

middel, der bruges til at legitimere de kraftige besparelser ikke mindst på anbringelsesområdet, idet minimumsrettighederne bliver normdannende for de kommunale foranstaltninger (jvf. omtalen af besparelserne i forbindelse med den nye Anbringelsesreform – s78f). Den retligt begrundede 'formalisering' af sagsbehandlingen bidrager med andre ord til at skabe 'troen på'/ illusionen om, at det regelstyrede og ensartede sociale arbejde er '*interesse-neutralt*' (jf. Lisbeth).

Som allerede nævnt annonceres afhandlingens afsluttende teoretiske og metodiske redegørelser (kapitel 5 og 6) som 'refleksioner over den konkrete forskningspraksis' (s13). De har imidlertid mere karakter af et traditionelt teoriafsnit med et kortfattet referat af centrale begreber fra Pierre Bourdieus refleksive sociologi, hvor der er nogle spredte illustrerende henvisninger til de forudgående analyser. Sara Jin Claces lykkes ikke helt med at forklare, hvordan den feltanalytiske arbejdsmåde ('at konstruere feltets ensemble af modstridende positioner') flytter fokus fra rene *beskrivelser* og normative *vurderinger* (af hvad der er godt/dårligt socialt arbejde) til i højere grad at redegøre for, 'hvordan det går til at' de institutionelle betingelser ændres, og 'hvordan det går til at' de ændrede institutionelle betingelser kan påvirke *værdiorienteringen* i de udførende socialarbejder-professioners arbejde. Men de 'metodiske refleksioner' er både informative, klare og præcise, og hendes analyser viser at socialrådgivernes handlemuligheder er blevet begrænset. Specielt 'bryder' hendes empiriske analyser illusionen om retssikkerhedsargumentets interesseneutralitet – netop retssikkerhedsargumentet kan bruges til at reducere de offentlige velfærdsydelse til *minimalstatens* standarder for hjælp: fattighjælp (jf. første afsnit af historiseringen).